

Magyar ikon¹

A görögkatolikus liturgia részeként mondja a nép: „*Tebenned örvendez, / malaszttal teljes, / minden teremtmény: / az angyali rendek / s az összes emberi nem.*” E mondat rövid változata került Szmolicza József barátunk kiállításának címébe. Hitben járó ember tehát, akinek a képeit láthatjuk, de ez másképp nem is lehet, ahogy ez a későbbiekben kiderül.

A hagyományos értelmezés szerint az **ikon** görög eredetű szó (eredetiben: εἰκόνα, ikóna), jelentése „kép”, „képmás”. Ikonokon elsősorban a keleti egyházak szentképeit értjük, különösen az ortodox egyházak és az azokból kivált és Rómával egyesült, bizánci rítusú görögkatolikus egyház liturgikus képeit. Ezeket a képeket általában megszentelik, és a keleti egyházak teológiájában, valamint spiritualitásában rendkívüli szerepet játszanak. Az ikonok célja Isten és szentjei tiszteletének a tudatosítása, valamint az ábrázolt személy és a szentkép előtt imádkozó személy közötti kapcsolatteremtés, így tehát átvitven a vallásos szemlélődő és Isten közötti kapcsolat megteremtése. Az ikonokat ennek megfelelően a keleti egyházakban nem tartják sem műtárgynak, sem dekorációnak. A fent említettek mellett az ún. ókeleti egyházak közül a kopt ortodox egyház és az örmény apostoli ortodox egyház hasonlóképpen tiszteletben tartja az ikonokat.²

„*Kezdetben ikon alatt nem csupán a napjainkban használatos fatáblára festett szentképeket értették, hanem a szobrokat, domborműveket is ezzel a szóval jelölték. Ma ikon alatt önálló, hordozható (azaz nem épületek falára készített) festményt, mozaikot értünk, ezen belül is szentképet (...)*

A bizánci ikonfestészet a képrombolás korát (726–843) követően virágzott először, bár már a kora bizánci, Jusztiniánusz-kori művészetben is, sőt a képrombolás ideje alatt is készültek ikonok, valamint ekkor (az 5–7. században) alakultak ki a később is jelentős festőiskolák, festészeti központok (Konstantinápoly, Thesszaloniki, Ravenna, Alexandria, továbbá a kopt és szíriai iskolák).³

„*Amit a szó a halláson keresztül közöl, azt az utánpótlás révén hang nélkül mutatja meg a festészet*” – írja az ikonok orosz szakértője, Leonyid Uszpenszkij.⁴ Tehát az ikon szerepe nem más az egyházi életben, mint az evangéliumé. Szmolicza József szavaival: az ikon – képbe zárt Biblia. A nyugati egyház az évszázadok során egyre in-

kább eltávolodott az ikon keleti értelmezésétől, és a művészetében egyre inkább világi irányt vett. Konstantinápoly eleste után a virágzó keleti ikonológia és egyházművészet központja áttevődött Moszkvába. Az 1551-ben ott tartott Százcikkelyes Zsinat határozatait törvénykönyvben rögzítették, amely Sztoglav néven ismeretes. A dokumentum többek között az ikonográfia kérdéseivel, az ikonfestés technikájával és az alkotók személyével is foglalkozott.

A zsinatot összehívó Makarij metropolita szerint az ikonfestők látomás alapján festenek, mint a próféták. Már akkor sem mindenki vallotta ezt, ugyanakkor napjainkban is vannak közöttük olyanok, akik alkotás közben böjtöt tartanak, és folyamatos imádság – égi „konzultáció” – kíséri a munkájukat, aminek során „kikéri Jézus véleményét”.⁵

Nos, Szmolicza József ez utóbbi körbe tartozik: ahogy elmondta nekem, a megfestendő szenteket mindig belső készletéből választja ki, többnyire este kezd el gondolkozni rajta, s reggelre megálmodja. De hogy is jutott el ide?

Isaszegen született, asztalosmesterséget tanult. Mindig is szeretett rajzolni, majd egy belső hang sugallatára kezdett el két évtizede ismerkedni az ikonfestéssel. A spirituális alapot ehhez a Buda Táltosdoboló Kör adta meg neki, ahová rendszeresen járt. A Somogyi István színházi rendező vezette csoport a Székény Színházban, majd a Pincészinház, a Nemzeti Táncszínház és a Magyar Kultúra Alapítvány székháza helyiségeiben nyújtotta számára az ősmagyarorszag eredetibe, a motívumkincsbe és az egykori táltosok révülésébe való elmélyülés lehetőségét. Badinyi Jós Ferenc, Szántai Lajos, Pap Gábor, Bakay Kornél előadásai és könyvei tovább bővítették az ismereteit, meg az elkötelezettségét a hiteles magyar őstörténet szellemiségének a továbbadására.

Az intuíció szükséges, de nem elégséges feltétel az ikonfestéshez. A mesterségbeli tudás elsajátítása érdekében a tehetségét észlelő isaszegi könyvtáros, Horváth Árpádné Zsuzsa irányította először a Budapest – Rózsák terei görögkatolikus templom ikonfestő közösségébe, ahol nem a legszívélyesebben fogadták. Az igazi műhelye, ahová bekapcsolódott, s máig tagnak számít, az a hódmezővásárhelyi Szent Lukács Ikonfestő Baráti Kör. A kör vezetőjét, Jószi Sándort a mesterének tekintik, az alkotótáboraikban évente két héten tanul, aktív hitéletet él, barátokra, kollégákra talált. A gyakorlat mellett tovább bővítette elméleti tudását Uszpenszkij Az ikon teológiája című egyházművészeti kötetéből, Peter Bauer és dr. Karl Burger német nyelvű ikonfestők tanfolyami anyagaiból.

„Isteni és emberi” címmel az első kiállításait 2004–2005-ben az isaszegi Jókai Mór (akkor még) Nagyközségi Könyvtárban, majd a Corvinus Egyetemen mutatta be, közösen Klincsek Zsuzsával. Ezt követően 2006-ban, Kercselics Imre szellemgyógyász előadásához kapcsolódva, megnyílt az első önálló tárlata a helyi könyvtárunkban. A Szent Lukács Ikonfestő Baráti Kör csoportos kiállításain rendszeresen részt vesz.

Jómagam is jártam jó négy évtizede Moszkvától keletre, Vlagyimir-Szuzdalban, a gyönyörűsége pravoszláv kolostoregyüttesben. Nos, József az ún. vlagyimiri ikonfestő stílust követi, amely a kép közepére helyezett szent körül, magán a képen helyez el egy szegélyt.⁶ De amíg az oroszoknál helyi, Józsefnél ősmagyar és Szent Koronamotívumok találhatók. Ugyanígy nem görög vagy cirill, hanem rovásfeliratokat helyez el a képein, amelyek nem csupán az ábrázolt szentre, hanem a Szentírásra vagy a törtémiánkra utalnak.

Előszeretettel festi meg Jézust, a fény fiát, vagyis Pantokrátort, Boldogasszonyt, a főangyalokat – különösen Szent Mihályt –, Árpád-házi szentjeinket: Istvánt, Lászlót, Margitot és a pálos Boldog Özsébet. Szent Margitját az ereklyék hazahozatalakor a margitszigeti kolostor romjainál Erdő Péter bíboros úr engedélyével helyezte ki, de ugyanígy szentelődtek meg más ikonjai a gellérthegyi Sziklakápolna częstochowai Madonnája közelében. A nyári vásárhelyi táborokban készült képeit – másokéival együtt – a helyi görögkatolikus parókus szenteli meg. „A magyar történelem titka” című kötetben megtaláljuk a Szent Imre hercegről készített ikonját, a Lehel téri Szent Margit-templomban szentképként kapható sokszorosítva a védőszent Szmolicza József által megfestett ikonja.

Régebben készített ősmagyar házi oltárokat kereszt-, turul- és oroszánabrázolásokkal, Istenfákat kettős kereszttel, drágakövekkel és körmeneti kettős kereszttel, amelyen a Szent Korona lélekmadarait, Nap-, Hold- és indamotívumait fedezhetjük fel. Az e kiállításon is látható adventi szertartásasztaláról ugyancsak az esztergomi oroszánok s közepén egy kerub köszön vissza – ez táltosdoboláshoz is használható.

Szmolicza Józseffel Németh Miklós Attila néhány éve félórás portréműsort készített a Kosuth Rádió „Paletta” című műsorában, többször hívták vendégnek a gödöllői Pelikán Rádióhoz, de megkérdezték a hódmezővásárhelyi városi televízió kamerája előtt is. Művei Isaszegen a Képesfán, a Szlovák Emlékkápolnában, a Jókai

Mór Városi Könyvtárban, valamint hazai, svájci, németországi, olasz és dél-afrikai magángyűjteményekben található meg. Ikonjait több könyvesboltban is árusították.

Isaszeg joggal lehet rá büszke, hisz sajátos, magyar ikonfestési stílust alakított ki, amelynek a középpontjában Szent Koronánk, a magyar szentek, nemzeti törtémiánk, a magyar népművészet és az ősi székely-magyar rovásírás áll.⁷ Nem véletlen az sem, hogy 2016-ban javasolták művészetének a települési értéktárba való felvételét, továbbá, hogy a múlt héten a Történelmi Vitézi Rend a bronz nemzetvédelmi keresztje a vitézi ékítménnyel kitüntetés adományozta számára.

Folytathatnám még a róla és a festési technikájáról szóló ismertetést, de inkább a figyelmükbe ajánlom egy ikonjáról a Pantokrátor könyvében olvasható rovásfeliratot: „*Én azért jöttem, hogy megkeressem és megtartsam azt, ami elveszett*”. Ez bizony egybecseng Lukács evangéliuma 19. részének a 10. versével: „*Mert az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elveszettet*.”⁸ Tartsa meg a Teremtő még nagyon sokáig az alkotót, hogy minél több, az önazonosságunkat s a hitünket erősítő szépséggel ajándékozhasson meg bennünket.

Jegyzetek

¹ Elhangzott az isaszegi Dózsa György Művelődési Otthonban 2017. december 1-jén Szmolicza József ikonfestő kiállításának megnyitóbeszédéeként.

² [https://hu.wikipedia.org/wiki/Ikon_\(fest%C3%A9szet\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Ikon_(fest%C3%A9szet))

³ <http://tudasbazis.sulinet.hu/HU/muveszetek/muveszettortenet/muveszettortenet-8-efolyam/bizanci-festesz-et-es-iparmuveszet/bizanci-festesz-et>

⁴ L. A. Uszpenzkij: Az ikon teológiája az ortodox egyházban. Kairosz Kiadó, Budapest, 2003. 80. p.

⁵ Beke Ildikó: Mai magyar ikonfestészet. Kézirat. Berzsenyi Dániel Főiskola Bölcsészettudományi Kar Művelődéstudományi és Kommunikációs Tanszék. Szombathely, 2006. 11–12. pp. és 21. p.

⁶ Ebben a stílusban alkotott az örmény gyökerű Agárdi Gábor színművész is, aki magas fokon művelte az ikonfestést.

⁷ Tudomásunk szerint ikonjain rovásfeliratokat rajta kívül csak Tarbay Anna Mária festőművész és restaurátor alkalmaz.

⁸ Ld. még Mt 18,11.